

JUGOSLAVIJA I MEĐUNARODNI ODNOSI — NAČELA I PRAKSA

Nesvrstanost se sedamdesetih godina sve više izražavala kao politika regulisanja celine odnosa u svetu na prihvatljivoj osnovi, a ne kao politika određene grupacije zemalja koje nastoje da ostvare neke posebne ciljeve u međunarodnoj zajednici. Sve veći broj država — učesnica na konferencijama nesvrstanih sveđoćio je o rastu pokreta i njegovoj „univerzalizaciji”. Pokret nije mogao da izbegne povremene stagnacije i oseke, naročito kritične od polovine šezdesetih godina. Slabljenje hladnog rata i dijalog velikih sila kao da su vodili zaključku da su nesvrstani ostvarili deo svog cilja — izbegavanje blokovskih konfrontacija. Istovremeno se i burni proces dekolonizacije približavao kraju. Politika pojedinih članica pokreta bila je opterećena pragmatizmom: one su se izdvajale i posvećivale unutrašnjim problemima ili sređivanju odnosa sa susedima. Na sastanku predsednika UAR i Jugoslavije s indijskim premijerom u Nju Delhiju, oktobra 1966, učinjen je napor da se aktivnost nesvrstanih oživi. Jugoslovenski predsednik je februara 1968. u Kairu izneo ideju o održavanju nove konferencije nesvrstanih na najvišem nivou. Međunarodni događaji koji su koincidirali s ovom inicijativom otežavali su sazivanje te konferencije (izraelska agresija na Bliskom istoku 1967. i intervencija zemalja Varšavskog pakta u Čehoslovačkoj 1968).

Inicijator za održavanje Treće konferencije nesvrstanih na vrhu ponovo je bila Jugoslavija, preko svog predsednika. Konferencija je održana u Lusaki (Zambija) od 8. do 10. septembra 1970, u prisustvu 54 delegacije sa statusom punopravnih članova i 10 u svojstvu posmatrača. Dominirala su pitanja međunarodnog ekonomskog poretka i političkog položaja nesvrstanih zemalja. Doneta su dva programska dokumenta: Deklaracija o miru, nezavisnosti, razvoju, saradnji i demokratizaciji međunarodnih odnosa i Deklaracija o nesvrstanosti i

ekonomskom razvoju. Od posebnog značaja je bila činjenica što se skup u Lusaki saglasio da se obrazuju trajni organi za nadzor nad sprovođenjem donetih odluka i sazivanje sledeće konferencije[^]

Četvrta konferencija šefova država ili vlada nesvrstanih zemalja održana je u Alžiru (od 5. do 9. septembra 1973. godine), uz učešće 75 punopravnih članica pokreta, devet posmatrača i tri evropska „gosta” (Finska, Švedska i Austrija). Alžirski skup je pokazao težnju za jačanjem akcione sposobnosti nesvrstanih i njihove saradnje u oblasti privrede, tehnologije, kulture, informisanja. Odlučeno je da se osnuje Fond solidarnosti za finansiranje ekonomskog i socijalnog razvoja nesvrstanih zemalja. U Alžiru je obrazovan Koordinacioni biro, u koji su ušli predstavnici 17 država, sa zadatkom da pripremi narednu konferenciju i usaglašava aktivnost nesvrstanih, naročito u Organizaciji ujedinjenih nacija. Koordinacioni biro je pretežno zasedao na nivou ambasadora. Za razvijanje saradnje i kontinuitet pokreta poseban značaj su imali sastanci ministara nesvrstanih zemalja u Alžiru, Havani, Limi i ponovo u Alžiru (1974—1976). U 1975. i 1976. godini održano je nekoliko konferencija nesvrstanih, na kojima su razmatrani problemi sirovina i informisanja (u Dakaru, Tunisu, Nju Delhiju).

Na Petoj konferenciji nesvrstanih na vrhu, održanoj u Kolombu (Šri Lanka) od 16. do 19. avgusta 1976, učestvovalo je 85 zemalja punopravnih članica, sedam zemalja u svojstvu gostiju (Finska, Švedska, Austrija, Filipini, Portugalija, Rumunija i Švajcarska) i više posmatrača, koji su predstavljali oslobodilačke pokrete i organizacije. Nesvrstani su u Kolombu potvrdili kontinuitet svoje politike i pokazali sposobnost da odbiju pritiske sa strane, bilo na pojedine članice bilo na pokret u celini.

U Kolombu 1976. i u Havani 1979. pokret je dobio izvesne institucionalne oznake u cilju postizanja veće efikasnosti i koordinacije. Jugoslavija je u Kolombu predložila održavanje konferencije o razoružanju u okviru OUN, do koje je i došlo tokom Specijalnog zasedanja Generalne skupštine UN o razoružanju, 1978. godine. Tito je poslednji put, septembra 1979, predvodio delegaciju Jugoslavije na Šestoju konferenciji šefova država ili vlada nesvrstanih zemalja. Na konferenciji u Havani izraženo je jedinstvo u osnovnim ciljevima, principima i merilima pokreta nesvrstanosti. Pokret nesvrstanosti još ranije je

proširivao političku platformu borbe za nezavisnost programom za uspostavljanje pravednijeg međunarodnog ekonomskog poretka. Novostvoreni Koordinacioni biro zadužen je za uskladjivanje aktivnosti nesvrstanih zemalja u periodu između konferencija, za sprovođenje odluka i međusobne konsultacije. U sastav ovog biroa izabrana je i Jugoslavija. Jugoslavija se u nesvrstanoj frontu zalagala za što veće akciono jedinstvo pokreta, kako bi se onemogućilo mešanje velikih sila, njihove intervencije, pokušaji cepanja jedinstva i stvaranje jezgara velikih sila u okviru pokreta. Titu je u Havani odati priznanje za njegovu ulogu u nastajanju nesvrstanih i oživotvoravanju politike nesvrstanih. Nesvrstanost je trajna orijentacija jugoslovenske politike, o čemu svedoči aktivno učešće Jugoslavije na konferencijama nesvrstanih i posle Titove smrti, u Nju Delhiju 1983. godine, kada je jugoslovensku delegaciju predvodio Petar Stambolić, i na konferenciji u Harareu 1986. godine, kada je na čelu delegacije bio Sinan Hasani.

Od početka, a naročito poslednjih godina, prvo tiho a u poslednje vreme glasnije, protivnici politike nesvrstanih i skeptici — u smislu rasipanja snaga i sredstava, trošenja energije u svetskim poslovima koji nas bitno ne tangiraju kao malu državu, i si. — pitaju se je li uopšte moguć pokret koji je u suštini konglomerat država posebnih interesa, sukobljenih shvatanja, oružanih konfrontacija. U slučaju Jugoslavije, smatraju da ona zapušta odnose sa susednim državama, balkansku i evropsku dimenziju svoje politike, na račun forsiranja veza sa nesvrstanim. Održavanje konferencije ministara inostranih poslova balkanskih država 1988, istovremeno sa prihvatanjem organizacije sledećeg samita nesvrstanih, kao da govori o uzajamnoj prožetosti jugoslovenske politike i jednom i drugom tendencijom. O tome odbranije svedoče i druge jugoslovenske inicijative u krugu Evrope, sa regionalnim oblicima saradnje i na Mediteranu.

Jugoslavija nije razdvajala koegzistenciju od internacionalističke solidarnosti. Teorijski i praktično, ona je u konkretnim međunarodnim odnosima polazila od njihove sinteze. O tome govore mnogobrojni kontakti i razgovori predstavnika Jugoslavije s predstavnicima nesvrstanih zemalja, SSSR-a, SAD i drugih zapadnih zemalja. Septembra 1971. i novembra 1976. Leonid Brežnjev je boravio u Jugoslaviji, a Tito u SSSR-u 1972, 1973. i 1977. godine. Godine 1977. Tito je prvi put posetio NR Koreju i NR Kinu. Predsednik kineske vlade Hua Guofeng

boravio je avgusta 1978. u Jugoslaviji. Odnosi sa SAD i zapadnim zemljama nisu uticali na Jugoslaviju da ne zauzme negativan stav prema intervencijama SAD u raznim krajevima sveta. Tako su osuđeni američka intervencija i rat u Vijetnamu, ugrožavanje Kube i agresija Izraela na arapske zemlje. Svet je živeo u senci mnogobrojnih intervencija SAD koje su vršile najgrublji pritisak na zemlje u razvoju ili tek oslobođene zemlje. SAD su se 1964. umešale u rat između Severnog i Južnog Vijetnama. Nekoliko stotina hiljada američkih vojnika pokušavalo je da uz primenu najsavremenije ratne tehnike „vijetnamizira“ iscrpljenu zemlju. Pokazalo se da ni najmodernija ratna tehnika ne može da dobije rat podržavanjem gnijlog južnovijetnamskog režima. SAD su u svojoj politici na Bliskom istoku koristile Izrael, a na jugu Afrike južnoafrički rasistički režim. Koristeći obaveštajne službe, suparničke pokrete i ekonomsko podrivanje, SAD su onemogućavale razvoj zemalja koje nisu htele da se priklone diktatu.

Zajednička akcija Jugoslavije i socijalističkih zemalja Istočne Evrope 1967, prilikom rata Izraela s arapskim zemljama, nije značila napuštanje principa i prakse nesvrstane politike. SKJ je osudio oružanu intervenciju zemalja Varšavskog ugovora u Čehoslovačkoj, 21. avgusta 1968. godine, u ime odbrane socijalizma i protiv doktrine ograničenog suvereniteta. Intervencija je izazvala diferencijaciju u komunističkom pokretu. Za mnoge komuniste bilo je neprihvatljivo da se socijalizam brani tenkovima. Nasilje na Vltavi u ime socijalizma, utoliko ciničnije što je čehoslovački pokušaj počivao na „humanizaciji socijalizma“, dovelo je do unutrašnjeg vrenja u mnogim partijama Zapadne Evrope, naročito u Italiji i Francuskoj. Komunisti na Zapadu tražili su novu strategiju socijalizma koja bi u sebi nosila više demokratije, izražavala originalno stvaralaštvo, nezavisnost, obnovu osnovnih socijalističkih ciljeva. Na toj osnovi pojavio se „evrokomunizam“ u italijanskoj, francuskoj i španskoj partiji. Enriko Berlinguer je pred smrt izneo tezu o iscrpenosti oktobarske inspiracije. Komunisti počinju da odbacuju raniju diskriminaciju saradnje sa socijalističkim partijama. Jugoslavija je osudila i druge agresije širom sveta, nezavisno od njihovog motiva. Osuđena je vijetnamska okupacija Kampučije (krajem 1980) i izraženo neslaganje s ulaskom vojnog kontingenta Sovjetske armije u Avganistan (krajem 1979. godine).